

Populieren en Wilgen in de Schilderkunst

Dr. J. Gremmen,
Zetten

Elke waarlijk geïnteresseerde museumbezoeker die zich tot de kunst met een grote K aangetrokken voelt, zal spoedig tot de ontdekking komen, dat er op dit terrein zoveel te beleven is, dat hij zich beperken moet en een keuze maken uit de veelheid van onderwerpen. Dit geldt uiteraard ook voor de schilderkunst. Ook hier bestaat een grote verscheidenheid van thema's, zoals bijbelse- en mythologische voorstellingen, geschiedkundige panelen, allegoriën, interieurs, portretten, stillevens, zeegezichten, landschappen en wat dies meer zij.

Door de aard van het hier te behandelen onderwerp zullen we ons verder bepalen tot het landschap, dat door de eeuwen heen in een eindeloze variatie en door talloze kunstenaars werd vastgelegd.

Zo is de 17e eeuw gekenmerkt door een aantal befaamde landschapschilders, waarvan we enkele willen noemen. Jacob van Ruisdael is de grote schilder van het duinlandschap en door stralend zonlicht overgoten korenvelden. Meindert Hobbema volgt hem hierin in grote lijnen. Hendrick Avercamp kennen velen van ons door zijn ijsgezichten, die gestoffeerd zijn met talrijke figuren, die ons de genoegens van het ijs-

vermaak laten zien. Een tijdgenoot, Aert van der Neer, eveneens bekend door zulke taferelen, ook wel 'wintertjes' genaamd, specialiseert zich ook in 'maneschijntjes', dat zijn nachtelijke landschappen, die beschreven worden door een volle maan. Aelbert Cuyp, de getalenteerde kunstenaar van Dordrecht; Jan van Goyen, de schoonvader van de onvolprezen Jan Steen, en Salomon van Ruisdael, een oom van de reeds genoemde Jacob, zijn de grootmeesters van het riviergezicht en van weidelandschappen, die gestoffeerd zijn met allerlei soorten vee. Paulus Potter, overbekend door zijn 'jonge stier' (Mauritshuis, 's-Gravenhage) gebruikt het vee als hoofdmotief; het landschap vervult bij hem nog slechts een secundaire rol. Gillis van Coninxloo, de Vlaamse schilder, is de schepper van het 'bosstuk'. Hij contereit bomen met machtige kruinen en geeft het gebladerte op minutieuze wijze weer.

Het landschap zal steeds een van de geliefde thema's in de schilderkunst blijven en hierin gaan ook bomen en bossen een steeds voornamer rol spelen.

Bij de identifikatie van bomen op schilderijen doen zich echter grote problemen voor.

1. Rembrandt H. van Rijn, 'De Omval', ets, 1645

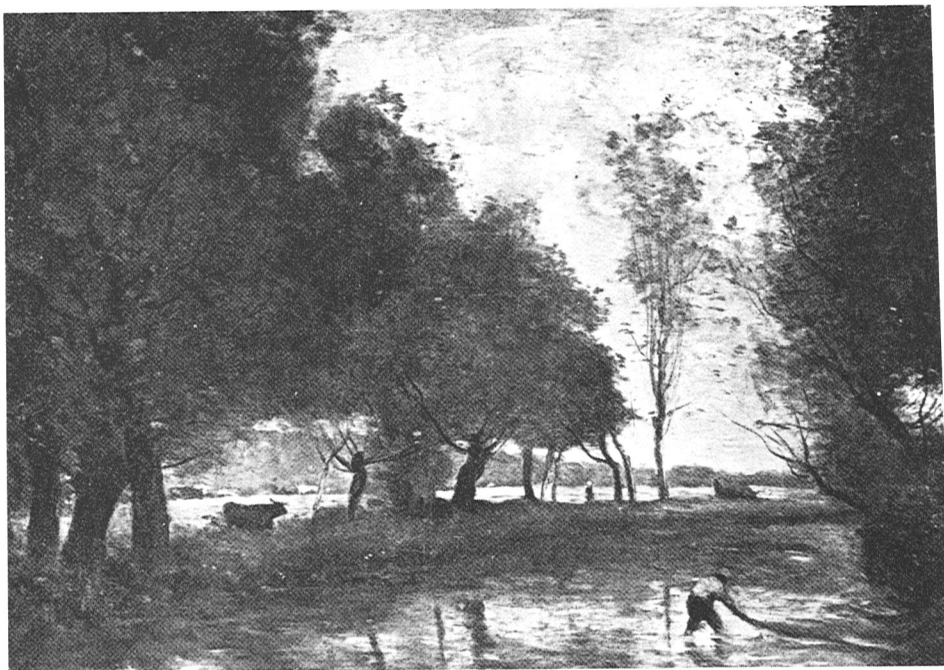
2. John Constable, 'Woman and old willow', pen, 1834

Het is namelijk zelden mogelijk om een boomsoort van een schilderij direct te herkennen. Daarom zijn we meestal aangewezen op de informatie, die ons door de kunstenaar werd nagelaten, met andere woorden een nadere aanduiding over de boomsoort in de titel of in de beschrijving van het bewuste paneel. Slechtst in een zeer beperkt aantal gevallen zal het ons mogelijk zijn om de boom met zekerheid door bepaalde karakteristieken als bladeren, vruchten of aan de hand van een specifieke groeiplaats, vast te stellen.

In deze bijdrage zullen we ons uitsluitend beperken tot een drietal perioden in de landschapsschilderkunst nl. van de 17e eeuwse vaderlandse schilderkunst, de School van Barbizon incl. de Haagsche School, en de Franse Impressionisten.

Wanneer we nu aanvangen bij de 17e eeuwse Hollandse schilders, dan komen een tweetal tableaux van Paulus Potter genaamd 'landschap met vee' (Rijksmuseum, Amsterdam) en 'landschap met vee en badende figuren' (Mauritshuis, 's-Gravenhage) in aanmerking. Op beide bevinden zich enkele karakteristieke knotwilgen. Het laatstgenoemd paneel kreeg de bijzondere betiteling 'het spiegeland koetje'; het laat een levendig tafereel zien van drinkende koeien en badende, naakte figuren.

Meindert Hobbema, bekende leerling van Jacob van Ruisdael, naast fijnschilder ook wijncontroleur van de stad Amsterdam, vervaardigde het doek 'wilgen bij een plas' (Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam), waarop we een groep flink uit de kluiten gewassen wilgen zien. Jan Lievens, tijdgenoot en vriend van Rembrandt, is de

3. Jean-Baptiste C. Corot, 'Le pêcheur tirant son filet', tabl. 1871/1873

maker van het schilderij 'rivierlandschap met wilgen' (particulier bezit, Zürich). Dit laat ons drie machtige wilgen zien, die een groot deel van het doek opvullen. Tenslotte, onder de vele etsen en tekeningen van Rembrandt van Rijn bevindt zich ook een ets genaamd 'de Omval' (Rijksprentenkabinet, Amsterdam), waarop we een knoestige wilg tussen hakhout zien met een vriend paartje (Illustratie 1).

Het tekenen en schilderen van landschappen in de 17e eeuw was zeker niet alleen een aangelegenheid van de Lage Landen, al moet worden gezegd dat de Hollanders hierin wel zeer bijzonder bedreven waren.

Zo waren de tableaux van Aelbert Cuyp en die van Meindert Hobbema zeer gezocht door Engelse verzamelaars. De Engelse schilder, John Crome, die een eeuw later leefde, zou zo gefascineerd zijn geweest door de doeken van Hobbema, dat hij op zijn sterfbed zou hebben gefluisterd 'Hobbima, my dear Hobbima, how I have loved you...'.

Van John Constable (1776-1837), bekend door zijn impressies van de kathedraal van Salisbury, bestaat ook een pentekening 'woman and old willow' (Victoria & Albert Museum, Londen). (Illustratie 2).

In de 19e eeuw breekt een nieuwe, spranke-

4. Jean-Baptiste C. Corot, 'Saules et peupliers blanc', dessin, 1871

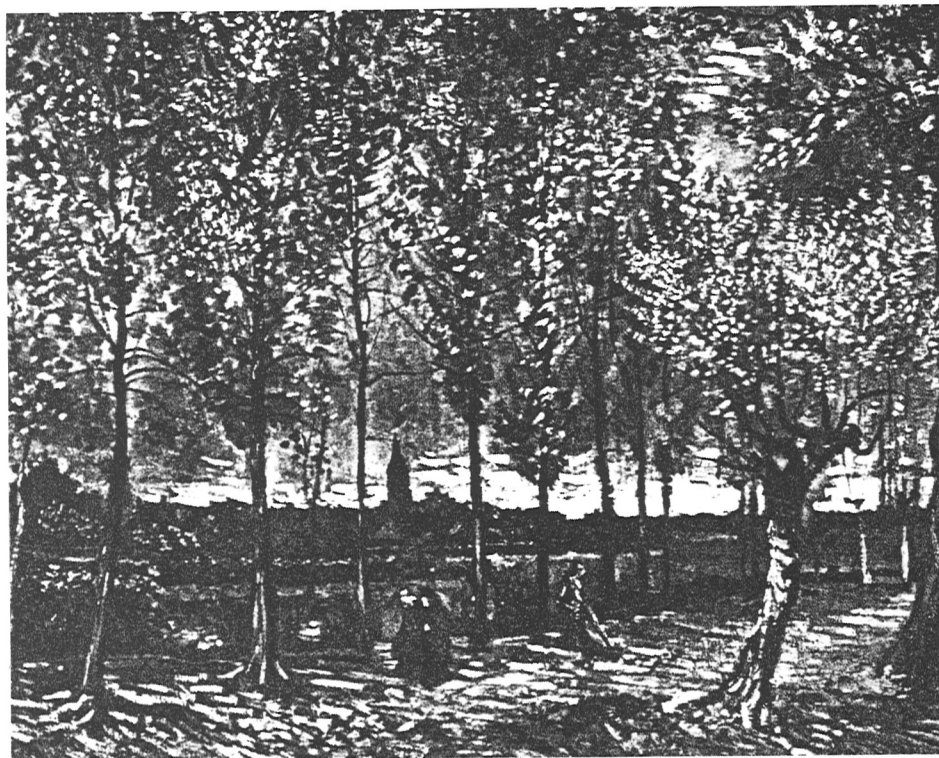

5. Willem Roelofs, 'Oude knotwilg bij Heelsum', tekening, 1880

6. Vincent van Gogh, 'Knotwilgen, herder en boerin', tekening, 1884

lende periode aan in de landschapschilderkunst. Deze groep van kunstenaars staat bekend als de School van Barbizon, waarvan Théodore Rousseau de onbetwiste leider is. Hij was een pur sang natuurliefhebber en kende de bomen en de planten van het Bos van Fontainebleau als geen ander. Vele van zijn doeken zijn meesterlijke creaties van bomen en bossen. Ook de maestro Jean-Baptiste Camille Corot wordt tot deze school gerekend. Père Corot, zoals de andere kunstenaars hem noemen, was vóoral schilder van bomen. Zijn doeken stralen een magische bekoring uit; het is alsof een tovenaars en dichters aan het woord zijn. Van zijn talrijk oeuvre geven we hier een zwart-wit afbeelding van het schilderij 'pêcheur tirant son filet' (particulier bezit) en van de tekening 'saules et peupliers blancs' (coll. Robaut, Parijs). (Illustraties 3 en 4). Ook de Haagse School heeft zich intensief met de landschapschilderkunst beziggehouden. De heel bijzondere tekening van Willem Roelofs 'oude knotwilg bij Heelsum' (Gemeentemuseum, 's-Gravenhage),

7. Vincent van Gogh, 'Laan te Nuenen', olieverf, 1885

die een oude, gespleten boom laat zien, lijkt hier wel een symbool van eeuwig leven. (Illustratie 5). Van Gerard Bilders bestaat het paneel 'Oosterbeek' (Stedelijk Museum, Amsterdam), waarop we een groep knotwilgen met vee in een bekoorlijk landschap aantreffen.

Bij de Franse Impressionisten gaat de belangstelling ook uit naar het landschap, dat gestoffeerd is met bomen en bossen. Uit de nalatenschap van Vincent van Gogh is een tekening bekend van een rij knotwilgen met herder en boerin (Rijksmuseum Van Gogh, Amsterdam). (Illustratie 6). Ook vervaardigde Van Gogh ooit een waterverfschilderij van een markante knotwilg en zegt hierover in een van zijn brieven 'Ik heb die oude

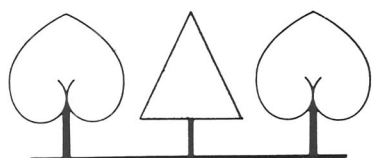
kanjer van een knotwilg nog geattaqueerd en ik geloof dat dat de beste van de aquarellen geworden is'. (coll. Mr. Rogers, New York). Verder kennen we van zijn hand een populierelaan met 'gele herfstblaren' (Erven W. Holst Trenité, Rotterdam) en een olieverfschilderij met gele populieren en oranje eiken (Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam). (Illustratie 7). Claude Monet, de landschapschilder par excellence, heeft een speciale serie doeken gewijd aan populieren waarvan het doek 'poplars on the Epte' (Tate Gallery, Londen) het uitgangspunt vormt (Illustratie 8). Van Paul Cézanne, een tijdgenoot, is het paneel 'les peupliers' (Musée du Jeu de Paume, Parijs) en van Alfred Sisley het ta-

8. Claude Monet, 'Poplars on the Epte', canvas, 1890

bleau 'Allée de peupliers' (Musée Chéret, Nice).

Uit de benaming van de zo juist geciteerde schilderijen als populieren staat wel vast dat het hier inderdaad om deze boomsoort gaat, maar door de wijze van schilderen wordt er heel veel van onze fantasie gevraagd om ze als zodanig te herkennen. Hier moet de wetenschap wijken voor de poëzie van de Kunst.

Fa Seko

Bos- en Boomverzorging

- Bomen rooien
- Wegfrezen van STOBEN
- Takken VERSNIJPEREN
- Plantgaten BOREN

Ons dienstenpakket omvat o.a.

Grote Ratelaar 50

7422 RB Deventer

(05700) 54191

b.g.g. (05700) 37378